

conformavit. Ultimum vero ponitur tanquam perfectissimum, & compendiosum: *Benedicta tu in mulieribus*; una scilicet præcunctis mulieribus: (1) ut etiam benedicantur in te mulieres, sicut mares in Filio; sed magis uterque in utriusque. Velut enim (2) per unam, seminam & unum matrem peccatum simul, ac tristitia intravit; sic & nunc per unam & unum benedictio revocata est, & læticia, & ad singulos est profusa. *Ambrosius* (de sal. Ange.) Disce autem virginem à recundia, quia pavebat; nam sequitur: *Qua cum audisset, turbata est in sermone eius*. Trepidare virginem est, & ad omnes ingressus viri pavere, omnes viri assatus vereri. Disce, virgo, verborum vitare lasciviam: Maria etiam salutationem Angeli verebatur. *Græcus* (a) Cum assueta foret his visionibus, Evangelista non visioni, sed relatis turbationem attribuit dicens: *Turbata est in sermone eius*. Attende autem virginis (3) & pudicam, & prudentem & animam simul, & vocem. Audita læticia dictum examinavit, & neque manifeste obstitit per incredulitatem, nec statim pareat ex levitate; Eva levitatem evitans simul, & duritiam Zacharia: unde sequitur: *Et cogitabat qualis esset ista salutatio*; non conceptio, nam adhuc ignorabat immensitatem mysterii, sed salutatio: numquid libidinosa, ut à viro ad virginem; an divina, dum Dei faceret mentionem dicens, *Dominus tecum*? *Ambrosius* (Lib. 2. in Lucam de sal. Maria.) Benedictionis etiam novam formulam mirabatur, quæ nusquam est ante compta; soli Mariæ hoc servabatur. *Origenes* (hom. 6.) Si enim scivisset Mariam ad alium quempiam similem factum esse sermonem, utpote quæ habebat legis scientiam, numquam eam, (4) quasi peregrina, talis salutatio exterruisset.

(i) *Beda* (cap. 3. super Lucam.) Quia salutatio insolita virginem turbatam viderat, quasi familiaris notam vocans ex nomine, ne timere debeat jubet: unde dicitur: *Et ait ei Angelus: Ne timeas Maria. Græcus* (b) Quasi dicat: Non accessi deceptoris, immo deceptionis abolitionem deponere; non veni prædaturus inviolabilem tuam virginitatem, sed conditori puritatis, & custodi contubernia referare; non sum serpentis minister, sed perimentis serpentem legatus; sponsum tractator, non in-

(1) *Al.* Vel etiam. (2) *Al.* per unam, & unum, seminam, & matrem peccatum, &c. (3) *Apud P. Nicolai* & pudicitiam, & prudentiam. (4) *Al.* quasi peregrina salutatio &c. (5) *Al.* conceleritatem.
 Ex edit. P. Nicolai. (a) Vel iterum Geometer ibid. (b) Nempe Photius in Catena Græcorum PP. (c) In Catena Græcorum PP. (d) Vel Photius; ut supra. (e) Eius nomine in Catena Græcorum PP. sine indice notatur; sed in Theophylacto tantum occurrit, & in Tito Boestrensi, ex quo & Glossa notat. (f) Vel Geometer in Catena Græcorum PP. (g) Vel iterum Geometer ibid. (h) In orat. in diem natalem Christi. (i) Vel Geometer, ut supra. (k) Lib. de Fide in Jesum Christum ad Theodolum post medium.

hominavit: *Esai* 62. *Græcus* (a) Verum quia hoc nomen commune est sibi cum successore, Moyse; idcirco innuens Angelus quod non erit secundum illius similitudinem, subjungit: *Hic erit magnus. Ambrosius* (Lib. 2. in Lucam tit. de Mar. turb. consola.) Dicitur est quidem etiam de Joanne quia erit magnus; sed ille quasi homo magnus; hic quasi Deus magnus. Late enim suavitudo Dei virtus, late celestis substantie magnitudo porrigitur: non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non estimatione concluditur, non ætate variatur. *Origenes* (hom. 6. in Lucam.) Vide ergo magnitudinem Salvatoris quomodo in toto orbe diffusa sit: ascende in cælos, quomodo caelestia repleverit; descende cogitatione ad abyssos, & vide eum illic descendisse: si hoc videris, pariter intueberis opere completum *Hic erit magnus. Græcus* (b) Neque carnis assumptio deitatis derogat celsitudini; immo potius humanitatis humilitas sublimatur: unde sequitur: *Et Filius Altissimi vocabitur*. Non utique tu impones vocabulum, sed ipse vocabitur: à quo nisi à consubstantiali genitore? Nullus enim Filium novit nisi Pater: *Matth.* 11. Paterne quem vero inaccessibilis est notitia geniti, (1) is verus interpres est erga impositionem congruam nominis: propter quod dicit: *Hic est Filius meus dilectus*. *ibid.* 17. ab æterno siquidem est, quamvis nunc ad nostram doctrinam nomen ejus patuerit. Et ideo ait, *Vocabitur*, non *Fiet*, vel *Generabitur*: nam & ante sæcula fuerat consubstantialis Patri. Hunc ergo concipies, hujus mater efficiens, hunc vaginalis cella concludet, cujus caelestis spacium capax non extitit. *Chrysostomus* (c) Cæterum si quidem enorme quibusdam videtur, Deum habitare corpus; nonne sol, cujus est corpus sensibile, quocumque radios mittit, non læditur in propria puritate? Multo ergo magis justitiae sol ex utero virginali mundissimum corpus assumens, non tantum contaminatus non est, immo etiam ipsam matrem sanctiorem ostendit. *Græcus* (d) Et ut Virginem redderet memorem Prophetarum, subdit: *Et dabit illi Dominus Deum sedem David patris ejus*: ut noscat liquido quoniam qui nasciturus est ab ea, ipse est Christus, quem illi promiserunt ex David femine nasciturum. *Cyrillus* (e) Non tamen ex Joseph est editum corpus Christi mundissimum, secundum enim unam lineam cognitionis proflu-

(1) *Al.* nec verus. (a) *Esai* 62. (b) *Græcus* (a) Verum quia hoc nomen commune est sibi cum successore, Moyse; idcirco innuens Angelus quod non erit secundum illius similitudinem, subjungit: *Hic erit magnus. Ambrosius* (Lib. 2. in Lucam tit. de Mar. turb. consola.) Dicitur est quidem etiam de Joanne quia erit magnus; sed ille quasi homo magnus; hic quasi Deus magnus. Late enim suavitudo Dei virtus, late celestis substantie magnitudo porrigitur: non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non estimatione concluditur, non ætate variatur. *Origenes* (hom. 6. in Lucam.) Vide ergo magnitudinem Salvatoris quomodo in toto orbe diffusa sit: ascende in cælos, quomodo caelestia repleverit; descende cogitatione ad abyssos, & vide eum illic descendisse: si hoc videris, pariter intueberis opere completum *Hic erit magnus. Græcus* (b) Neque carnis assumptio deitatis derogat celsitudini; immo potius humanitatis humilitas sublimatur: unde sequitur: *Et Filius Altissimi vocabitur*. Non utique tu impones vocabulum, sed ipse vocabitur: à quo nisi à consubstantiali genitore? Nullus enim Filium novit nisi Pater: *Matth.* 11. Paterne quem vero inaccessibilis est notitia geniti, (1) is verus interpres est erga impositionem congruam nominis: propter quod dicit: *Hic est Filius meus dilectus*. *ibid.* 17. ab æterno siquidem est, quamvis nunc ad nostram doctrinam nomen ejus patuerit. Et ideo ait, *Vocabitur*, non *Fiet*, vel *Generabitur*: nam & ante sæcula fuerat consubstantialis Patri. Hunc ergo concipies, hujus mater efficiens, hunc vaginalis cella concludet, cujus caelestis spacium capax non extitit. *Chrysostomus* (c) Cæterum si quidem enorme quibusdam videtur, Deum habitare corpus; nonne sol, cujus est corpus sensibile, quocumque radios mittit, non læditur in propria puritate? Multo ergo magis justitiae sol ex utero virginali mundissimum corpus assumens, non tantum contaminatus non est, immo etiam ipsam matrem sanctiorem ostendit. *Græcus* (d) Et ut Virginem redderet memorem Prophetarum, subdit: *Et dabit illi Dominus Deum sedem David patris ejus*: ut noscat liquido quoniam qui nasciturus est ab ea, ipse est Christus, quem illi promiserunt ex David femine nasciturum. *Cyrillus* (e) Non tamen ex Joseph est editum corpus Christi mundissimum, secundum enim unam lineam cognitionis proflu-

xerant Joseph, & Virgo, ex qua formam humanitatis Unigenitus sumpsit. *Basilius* (f) Non autem in materiali sepe. *David* sedit Dominus, translato Judaico regno ad Herodem; sed sedem appellat David, in qua resedit Dominus; indissolubile regnum: unde sequitur. *Et regnabit in domo Jacob in æternum. Chrysostomus* (g) Dicit autem ac præfens domum Jacob eos qui de numero Judæorum sederunt in illum: ut enim Paulus dicit Rom. 9., non omnes qui ex Israel sunt, hi sunt Israelitæ; sed qui sunt filii promissionis, & computantur in femine. *Beda* (cap. 3. in Lucam super illud, *Regnabis*) Vel domum Jacob totam Ecclesiam dicit, quæ vel de bona radice nata, vel cum oleaster esset, merito tamen fidei in bonam est inserta olivam. *Græcus* (h) Nullus autem est in æternum regnare, nisi Dei solus: quod fit ut est propter incarnationem dicitur David sedem accipere, tamen idem ipse in quantum Deus Rex æternus agnoscitur. Sequitur: *Et regni ejus non erit finis*: non solum in quantum Deus est, sed etiam in eo quod homo: & in presenti quidem habet regnum multorum, finaliter vero universorum, cum ei omnia subjecerit. *Beda* (ubi supra super *Dabit illi Dominus Deus sedem*.) Omitat ergo Nestorius dicere hominem tantum ex Virgine natum, & hunc à Verbo Dei non in unitatem personæ esse receptum: Angelus enim qui ait eundem ipsum Patrem habere David, quem Filium Altissimi vocari prædantiam, in duabus naturis unam Christi personam demonstrat. Non autem ideo futuri temporis verbis Angelus utitur, quia secundum hæreticos Christus ante Mariam non fuerit, sed quia secundum eandem personam homo cum Deo idem Filii nomen sortitur.

(k) *Ambrosius* (Lib. 2. in Luc. tit. de Mariæ interrog.) Neque non credere Angelo Mariam debuit, neque tam temere usurpare divina: unde dicitur: *Dixit autem Maria ad Angelum, Quomodo fiet istud?* Temperator est ista responsio quam verba sacerdotis. Hæc ait, *Quomodo fiet istud?* ille respondit, *Unde hoc sciam?* Negat ille se credere, & quasi fidei adhuc alium querit auctorem; ista se facere protestatur, nec dubitat esse faciendum, quod quomodo fiat inquirat. *Legerat Maria Esai. 7., Ecce concipiet in utero, & pariet filium: ideo credidit futurum; sed quomodo fieret ante non legerat: non enim* (1) *Al.* nec verus. (a) Vel rursus Geometer, ut supra. (b) Vel Photius, ut supra. (c) In Catena Græcorum PP. (d) Vel Severus Antiochenus in Catena Græcorum PP. (e) In Catena Græcorum PP. ex ejus Libris contra Julianum, nempe Lib. 8. (f) Ad Amphilochoium: est epistola 391. in edit. Græco-latina; sed in edit. Latina tantum ponitur. (g) Inter excerptas ex variis. (h) Hom. 7. in Matth. (i) Vel Geometer in Catena Græcorum PP. ubi supra.

fidem facit sermo Elisabeth dicentis: *Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino. Ambrosius* (ubi sup. eod. titulo). Vides minime dubitasse Mariam; sed credidisse; & ideo fructum fidei consecutam. *Beda* (super *Beata quæ credidisti*). Nec mirum, si Dominus redempturus mundum, operationem suam inchoavit à matre, ut per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore. *Ambrosius* (eod. titulo). Sed & vos beati qui audivistis, & credidistis: quæcumque enim crediderit anima, & concipit, & generat Dei verbum, & opera ejus agnoscit. *Beda* (super *Exurgens Maria abiit*). Omnis autem anima quæ verbum Dei mente concepit, virtutum statim celsa cacumina gressu conscendit amoris, quatenus civitatem Juda, idest confessionis, & laudis arcem, penetrare, & usque ad perfectionem fidei, spei, & caritatis, quasi tribus in ea mensibus valeat commorari. *Gregorius* super *Ezech.* (hom. 1. parum ante med.) Simul & de præterito, & de præsentis, & de futuro per prophetiæ spiritum tacta est, quæ & eam promissionibus Angelii credidisse cognovit, & matrem nominans, quia Redemptorem humani generis in utero portaret, intellexit; (1) & cum omnia perficienda prædiceret, quid etiam de futuro sequeretur aspexit.

(n) *Ambrosius* in titulo de bened. Mar. ab Elis. Sicut peccatum à mulieribus cæpit, ita & bona à mulieribus inchoantur: unde non otiosum videtur quod & ante Joannem Elisabeth prophetizat, & Maria ante Domini generationem. Sequitur autem ut Mariæ quo persona melior, eo propheta sit plenior. *Basiliius*. (a) Virgo enim intentione sublimi, ac speculatione profunda immitentem contemplans mysterii, quasi profundius gradiens, magnificat Deum: unde dicitur: *Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Græcus*. (b) Quasi diceret: Mirabilia quæ Deus prænuñtiavit, in meo corpore exercbit; sed anima mea infructuosa apud Deum non erit. Convenit autem mihi & voluntatis fructum asserre: nam quantum amplo doceor miraculo, tantum teneor glorificare in me mirabilia operantem. *Origenes* (homil. 8. in Luc.) Si autem Dominus nec augmentum, nec detrimentum recipere potest; quid est quod Mariæ loquitur: *Magnificat anima mea Dominum?* sed si considerem Dominum Salvatorem imaginem esse invisibilis Dei, & animam factam ad ejus

imaginem, ut imago sit imaginis; tunc videbo quoniam, in exemplo eorum qui solent imagines pingere, quando magnificavero animam meam opere, cogitatione, sermone, tunc imago Dei grandis efficitur, & ipse Dominus, cujus imago est in anima mea, magnificatur.

(o) *Basiliius*. (c) Primus Spiritus fructus est pax, & gaudium. Quia ergo Virgo sancta totam sibi hauserat Spiritus gratiam, merito subjungit: *Et exultavit Spiritus meus in Deo salutari meo*. Idem animam dicit & Spiritum. Confecta autem in Scripturis exultationis prolatio insinuat alacrem quemdam, & jocofum habitum animæ in his qui digni sunt. Proinde Virgo exultat in Domino ineffabili cordis tripudio, & resultatione in strepitu honesti affectus.

Sequitur: *In Deo salutari meo. Beda* (super *Exultavit Spiritus meus in Deo*). Quia ejusdem Jesu, idest Salvatoris, spiritus Virginis æterna divinitate lætatur, cujus caro temporali conceptione fœtatur. *Ambrosius* (super *Magnificat anima mea Dominum*). Magnificat ergo anima Mariæ Dominum, & exultat spiritus ejus in Deo eo quod anima & spiritu Patri, Filioque devota, unum Deum, per quem omnia pio veneratur affectu. Sit autem in singulis Mariæ anima, ut magnificet Dominum; sit in singulis Spiritus Mariæ, ut exulet in Domino. Si secundum carnem una mater est Christi, secundum fidem tamen omnium fructus est Christus: omnis enim anima accipit Dei verbum; si tamen immaculata, (2) & immunis à vitis sit, & intemerata castimoniam pudore custodiat. *Theophylactus*. Ille autem Deum magnificat qui digne sequitur Christum, & dum Christianus vocatur, Christi non minuit dignitatem, magna, & celestia operando; & tunc spiritus ejus, idest spirituale chrisma, exultabit, idest proficiet, & non mortificabitur. *Basiliius*. (d) Si quando vero lux in cor suum irruerit, & ad Deum diligendum, & continentia corporea per illam obscuram, & brevem imaginem perfectam perceperit iustorum conscientiam, absque ulla difficultate consequetur in Domino gaudium. *Origenes* (hom. 8. in Luc. cir. med.) Prius autem anima magnificat Dominum, ut postea exulet in Deo: nisi enim antea crediderimus, exultare non possumus.

(p) *Græcus* Expositor. (e) Causam manifestat cur se magnificare Deum deceat, ac exul-

tare in illo, dicens: *Quia respexit humilitatem ancilla sua*; quasi diceret: Ipse providit, non ego expectavi: humilibus eram contenta. Nunc autem ad ineffabile consilium eligor, & exaltor de terra ad sidera. *Augustinus* in ser. 2. de Assumpt. (a) O vera humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, cælos innovavit, mundum purificavit, paradysum aperuit, & hominum animas liberavit. Facta est Mariæ humilitas scala cælestis, per quam Deus descendit ad terras. Quid enim est dicere, *Respexit*, nisi approbavit? Multi enim videntur in conspectu hominum humiles esse, sed eorum humilitas à Domino non respicitur. Si enim veraciter humiles essent, (1) Deumque ab hominibus non se laudari vellent; non in hoc mundo, sed in Deo spiritus eorum exultaret. *Origenes* (hom. 8.) Sed quid humile, atque dejectum (2) habebat quæ Dei Filium gestabat in utero? Sed considera quoniam humilitas in Scripturis una de virtutibus prædicatur, quæ (3) à Philosophis *atyphia*, sine *metriotis* dicitur. Sed & nos eam possumus appellare quodam circuitu, cum aliquis non est inflatus, sed ipse se deiecit. *Beda* (super *Quia respexit humilitatem*). Cujus autem humilitas respicitur, recte beata ab omnibus cognominatur: unde sequitur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Athanasius*. (b) Si enim, secundum Prophetam, beati sunt qui habent semen in Sion, & proximos in Hierusalem; quantum debet esse præconium divinæ ac sacrosanctæ Virginis Mariæ, quæ secundum carnem Verbi genitrix est effecta? *Græcus* (c) Non autem se beatam appellat inani vexata gloria: unde enim (4) focus in ipsa superbiæ, quæ se ancillam Domini nuncupavit? Sed facta tacta Spiritu quæ futura sunt præscivit. *Beda* (ubi supra.) Decebat enim ut sicut per superbiam primi parentis mors in mundum intravit, ita per humilitatem Mariæ vitæ introitus videretur. *Theophylactus* (super *Beata me dicent omnes*). Et ideo dicit, *Omnes generationes*, Non solum Elisabeth, sed etiam omnes credentium nationes.

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) *Al.* deinde (2) *Al.* deest habebat. (3) *Al.* à Philosophis modestia dicitur. (4) *Al.* forus. *Apud P. Nicolai* locus. (5) *Al.* omittitur sine.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Scilicet ab iis verbis incipiente, *Adest nobis*, prout editio Basileensis habet; sed quam ab Augustino longe abest, cum præter ipsam stili diversitatem, non Ambrosium solum, sed Isidorum citet. Fulberti esse censura insinuat ibidem, sed nec inter Sermones ex Fulberto relatos Tom. 9. Bibliotheca Patrum refertur, ut nec inter sermones Ildephonsi, qui de Assumptione novem scripti sunt, & quorum unus, nempe tertius, à similibus verbis incipit. (b) In Catena Græcorum PP. (c) Vel Metaphrastes in Catena Græcorum PP. (d) *Augustinus* serm. de Assumpt. illo nimirum de quo supra; sed ejus prætermisso indice prius ista constabatur cum appendice præcedenti quasi Theophylacti etiam essent. (e) Bostrensis, ut jam supra. (f) Ut supra. (g) In Psalm. 33. versus finem. (h) Nempe Victor Presbyter in Catena Græcorum PP. ut supra.

(1) *Al.* etiam. (2) *Al.* & immunis à vitis intemerata castimoniam pudoris custodiat.

EX EDIT. P. NICOL. (a) In Catena Græcorum, ex illius expos. in Psalm. 33. (b) Nempe Athanasius in Catena Græcorum PP. (c) In Psalm. 33. (d) Ut supra. (e) Vel Isidorus in Catena Græcorum PP.

nihil secundum verbum tuum, conceptus est voti. *Eusebius* (a) Alius aliud quiddam in presenti sermone Virginis extollet apicibus; hic quidem constantiam, hic obedientiam promptitudinem; alius quod non allecta est tam splendidis, & arduis per magnum Archangelum promissis pollicitis; alius quod non excessit modum in dando infantias, sed aequaliter cavit & Evæ levitatem, & Zachariae inobedientiam: mihi autem humilitatis profunditas non minus conspicitur admiranda. *Gregorius* 18. Moral. (super illud Job., Non adæquabitur ei topazion: cap. 27. in nov. exemp.) Per ineffabilem namque sacramentum (1) concepto sancto partu inviolabili secundum veritatem utriusque naturæ, eadem Virgo ancilla Domini fuit, & mater. *Beda*. Accepto autem Virginis consensu, mox Angelus caelestis repetit: unde sequitur: *Et discipuli ab illa Angelus Eusebius*. (b) Non solum impetrans quod optabat, sed stupens in virginea forma, & virtutis plenitudine.

(m) *Ambrosius* (Lib. 2. in Luc. tit. de habitu Mariæ in montana). Angelus cum abscondita nuntiaret, ut fides afrueretur exemplo, feminae sterilis conceptum Virgini nuntiavit. Ubi hoc audit Maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuntio, nec quasi dubitans de exemplo; sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, festiva præ gaudio in montana perrexit: unde dicitur: *Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana*. Quo enim jam Deo plena nisi ad superiora cum festinatione confunderet? *Origenes* (hom. 7. in Luc.) Jesus enim, qui in utero illius erat, festinabat adhuc in ventre matris Joannem postum sanctificare: unde sequitur, *Cum festinatione. Ambrosius* (ubi supra.) Nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia. Discite virgines (2) non circumcurfare per alienas aedes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. *Theophylactus* (super illud, *Abiit in montana*). Propter hoc abiit in montana, quia Zacharias in montanis habitabat: unde sequitur: *In civitatem Juda, & intravit in domum Zachariae. Ambrosius* (eodem tit.) Discite vos sanctæ mulieres sedulitatem quam prægnantibus debeatis exhibere cognatis. Mariam autem, quæ sola in intimis penetralibus versabatur, non à publico virginitatis pudor, non à studio asperitas montium, non ab officio pro-

(1) *P. Nicolai* legit conceptu sancto, & partu inviolabili (2) *In quatuor exemplis citatis deest non circumcurfare per alienas aedes.* (3) *Al. eventus.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Vel Geometer in Catena Græcorum PP. ubi scilicet Eusebio immediate subjungitur; indeque factum ut pro altero notetur alter. (b) Vel Geometer ubi supra. (c) Nimirum Geometer, ut supra. (d) Vel Geometer ubi supra. (e) In Catena Græcorum PP. Colligitur ex hom. 7. æquivalenter; non expresse, sed expressius Titus Bostrensis.

lixitas itineris retardavit. Discite etiam virgines humilitatem Mariæ: venit propinqua ad proximam; junior ad seniores; nec solum venit, sed & prior salutavit: unde sequitur: *Et salutavit Elisabeth*. Decet enim ut quanto castior virgo, tanto humilior sit, noveritque deferre senioribus. Sit magistra humilitatis in qua est profectio castitatis. Est etiam causa pietatis: quia superior venit ad inferiorem, ut inferior adjuvetur, Maria ad Elisabeth, Christus ad Joannem. *Chrysostomus* super Matth. (hom. 4.) Vel aliter celebrat quæ supra dicta sunt in se Virgo, nec cuiquam hominem pandit: non enim credebatur ab aliis posse fidem adhereri mirandis relatis; immo magis putabat se pati convicia, si diceret, quasi volens scelus proprium palliare. *Græcus*. (c) Ad solam autem refugit Elisabeth: sic enim consueverat propter cognitionem, & propter ceteram hujusmodi conjunctionem. *Ambrosius* (ubi supra.) Cito autem (3) adventus Mariæ, & præsentiae dominicæ beneficia declarantur: nam sequitur: *Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus*. Vide distinctionem, singulorumque verborum proprietates. Vocem prior Elisabeth audivit, sed Joannes prior gratiam sensit; illa naturæ ordine audivit, iste exultavit ratione mysterii; illa Mariæ, iste Domini sensit adventum. *Græcus*. (d) Propheta enim parente acutius videt, & audit, salutatio prophetatum; sed quoniam verbis non poterat, saltat in utero; quod maximum existit in gaudio. Quis unquam novit tripudium nativitate antiquius? Insinuavit gratia quæ naturæ ignota extiterat; reclusus ventre miles agnovit Dominum, ac Regem oriturum, ventris tegmine non obstante mysticæ visioni: insperxit enim non palpebris, sed spiritu. *Origenes* (e) (homil. 7. in Lucam ante med.) Non autem antea repletus fuerat Spiritu donec assisteret quæ Christum gerebat in utero; tunc autem & Spiritu erat plenus, & resultabat in parente: unde sequitur: *Et repleta est Spiritu Sancto Elisabeth*. Non autem dubium est quin quæ tunc repleta est Spiritu Sancto, propter filium sit repleta. *Ambrosius*. Illa autem quæ se occultaverat, & conceperat filium, jactare se cœpit, quia gerebat Prophetam, & quæ erubesceret ante, benedicit: unde sequitur: *Et exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres*. Magna voce cla-

clamavit, ubi Domini sensit adventum, quia religiosum credidit partum. *Origenes*. (a) Dicit autem, *Benedicta tu inter mulieres*: nulla enim umquam tantæ fuit gratiæ particeps, aut esse poterit: unius enim divini geminis parens est unica. *Beda* (cap. 3. in Lucam super *Benedicta tu*). Eadem autem voce ab Elisabeth qua à Gabriele benedicitur, quatenus & Angelis, & hominibus veneranda monstretur. *Theophylactus* (super *Et benedictus*). Quia vero aliæ sanctæ mulieres fuerunt, quæ tamen genuerunt filios peccato inquinatos, subjungit: *Et benedictus fructus ventris tui*. Vel aliter intelligitur. Dixerat: *Benedicta tu inter mulieres*: deinde, quasi interrogante aliquo, quare, (1) subjungit: *Et benedictus fructus ventris tui*; sicut dicitur in Psalmo. 117. „Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & illuxit nobis.“ Confuevit enim sacra Scriptura & pro qua recipere. *Origenes* (ubi supra.) Fructum autem ventris Dei genitricis Dominum dixit: quia nequaquam ex viro, sed ex sola Mariæ processit: nam qui semen fumperunt à patribus, fructus eorum existunt. *Græcus*. (b) Solum ergo hic fructus benedictus: quia absque viro, & absque peccato producit. *Beda* (super *Benedicta tu in mulieribus*). Iste est fructus, qui David promittitur Psal. 131. „De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.“ (2) (c) *Severus*. In qua parte emergit Eutychie redargutio, dum fructus ventris Christus asseritur. Omnis enim fructus est ejusdem naturæ cum planta: unde & Virginem relinquunt ejusdem fuisse naturæ cum secundo Adam, qui tollit peccata mundi. Sed & qui phantasticam opinionem de carne Christi confingunt, in vero Dei genitricis partu erubescant: nam ipse fructus ex ipsa substantia procedit arboris. Ubi sunt etiam dicentes, quasi per aqueductum Christum transisse per Virginem? Advertant ex dictis Elisabeth, quam replevit Spiritus, Christum fructum fuisse ventris.

Sequitur: *Unæ hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me?* *Ambrosius* (Lib. 2. in Lucam de benedictione Mariæ ab Elisabeth). Non quasi ignorans dicit: scit enim esse Sancti Spiritus

gratiam, & operationem, ut mater Domini matrem Prophetæ ad profectum sui pignoris saluaret; sed quasi non humani hoc meriti, sed divinæ gratiæ munus esse cognoscit, ita dicit, *Unde hoc mihi*; hoc est; quia iustitia, quibus factis, pro quibus meritis? *Origenes*. (d) Convenit autem hoc dicens cum filio: nam & Joannes indignum se sentiebat adventu Christi ad ipsum. Matrem autem Domini nuncupat adhuc virginem existentem, præoccupans eventum ex dicto prophetico. Divina autem promissio duxerat Mariam ad Elisabeth, ut Joannis testimonium ab utero perveniret ad Dominum: ex tunc enim Joannem Dominus in Prophetam constituit: unde sequitur: *Ecce enim, ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit infans in utero meo. Augustinus* ad Dardanum (epi. 57. paul. à med.) Hoc autem ut diceret, sicut Evangelista prælocutus est, repleta est Spiritu Sancto, quo proculdubio revelante cognovit illa exultatio (3) significasset; id est, infantis illius venisse matrem, cujus ipse præcursor, & demonstrator esset futurus. Porrit ergo esse ista significatio rei tantæ à majoribus cognoscendæ, non à parvulo cognitæ: non enim dixit: Exultavit in fide infans in utero meo, sed *Exultavit in gaudio*. Videmus autem exultationem non solum parvulorum, sed etiam pecorum: non utique de aliqua fide, vel religione, vel quacumque rationabili cognitione venientem. Sed hæc inusitata, & nova extitit, quia in utero, & ejus adventu quæ omnium Salvatorem fuerat paritura. Ideo hæc exultatio, & tamquam matri Domini reddita refalutatio, sicut solent miracula fieri, facta est divinitus in infante, non humanitus ab infante; quamquam etiam si usque adeo in illo puero est acceleratus usus rationis, & voluntatis ut intra viscera materna jam posset agnoscere, credere, & consentire, etiam hoc in miraculis habendum divinæ potentia, non ad humanæ trahendum exemplar naturæ.

Origenes. (e) Venerat autem mater Domini visura Elisabeth miraculosum conceptum (f) quem retulerat Angelus, ut per hoc sequatur creditas potioris ad Virginem manaturi: & ad hanc

(1) *P. Nicolai* habet subjungi causam. (2) *Al. Eusebius*. (3) *Al. significasset, infantis enim illius &c.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Ut supra, in Catena Græcorum PP. Quod etiam ex Origene subjungitur, est ex eodem Tito, nec iterum ex Origene inter Opera quæ nunc extant colligi potest, ut nec alia quæ sequitur appendix, ubi de fructu ventris. (b) Vel Geometer ubi supra. (c) *Eusebius*. Pro Eusebio, quem Glossa quoque citat, Severum notat editio Antverpiensis, & sic etiam in Catena Græcorum PP. indicatur, non Severus Alexandrinus, qui potius Eutychanus fuit, ut apud Pofsevium in Apparatu videre est, sed ut ab initio Catena illa vocat, Antiochenus, cujus tamen alibi non invenio mentionem. (d) In Catena Græcorum PP. ubi supra. (e) Ut supra. (f) Inter Origenis Opera quæ nunc extant publice, non occurrit hic locus, cui aliquid simile Theophylactus habet, aliis tamen verbis.

quemadmodum fieret vel Prophetæ tanto fuerat revelatum: tantum enim mysterium non hominis fuit, sed Angeli ore promendum. *Gregorius Nissenus* (a) Attende etiam mundæ Virginis vocem: partum annuntiat Angelus; ipsa vero virginitati innititur, præstantiorem incorruptibilitatem angelica visione diiudicans: unde dicit: *Quoniam virum non cognosco. Basilus* (b) Cognitio multarie dicitur: dicitur enim cognitio nostri conditoris sapientia, ac magnalium suorum noticia, nec non mandatorum custodia, & quæ sit apud eum appropinquatio, & copula nuptialis, ut hic accipitur. *Gregorius Nissenus* (c) Hæc igitur Mariæ verba indicium sunt eorum quæ tractabat in mentis arcano: nam si causa copulæ conjugalis Joseph desponderi voluisset, cur admiratione ducta est dum sibi narratur conceptio? cum nimirum ipsa præsolaretur ad tempus quia oblatum corpus Deo quasi quodam ex facris inviolabile reservari decebat, ideo dicit: *Quoniam virum non cognosco*; quasi dicat: Et si sis Angelus, tamen quod virum cognoscam ex impossibilibus cernitur: qualiter igitur mater ero carens conjugæ? Joseph (1) siquidem in sponsum agnovi. *Græcus* (d) Sed considera qualiter Virgini solvit dubium Angelus, ac explanat intemeratum connubium, & ineffabilem partum: sequitur enim: *Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus Sanctus superveniet in te. Chrysostomus* (e) Quasi dicat: Non quæras ordinem naturalem ubi naturam transcendunt, & superant quæ tractantur. (2) Dicis: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quinimo eo ipso continget quod es conjugis inexperta: nam si virum experta fuisses, non digna censereris hoc mysterio, non quia profanum sit conjugium, sed quia virginitas potior. Decebat enim communem omnium Dominum, & in nativitate nobiscum participare, & ab ea discrepare: quod enim ex utero nasceretur, habuit commune nobiscum; quod autem absque concubitu nasceretur, plus à nobis obtrinit. (f) Quam beatum corpus illud quod exuberantem munditiam Virginis Mariæ, ut videtur, donum animæ ad seipsum allexit! In singulis enim cæteris vix utique anima sincera Sancti Spiritus impetrabit præsentiam; sed nunc caro receptaculum effici-

tur Spiritus. *Gregorius Nissenus*. Tabulas enim nostræ naturæ quas culpa confregerat, denuo verus legislator de terra nostra sibi dolavit, absque concubitu divinitatis suæ corpus susceptibile creans, quod divinus digitus sculpsit, scilicet Spiritus superveniens Virgini. *Chrysostomus*. Insuper & virtus *Altissimi obumbrabit tibi*. *Altissimi Regis* virtus Christus est, qui per adventum Spiritus Sancti formatur in Virgine. *Gregorius* 18. Moral. (super illud Job 17. „ Tollet „ eam ventus urens:“ cap. 12. in nov. exemp.) Per obumbrationis enim vocabulum, incarnandi Dei utraque natura significatur: umbra enim à lumine formatur, & corpore; Dominus autem per divinitatem lumen est: quia ergo lumen incorporeum in ejus erat utero corporandum, recte ei dicitur: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*; id est, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen divinitatis: hoc enim Mariæ dicitur propter mentis refrigerium cælitus datum. *Beda* (cap. 3. in Lucam, super illud, *Et virtus Altissimi*) Non ergo virili, quod non cognoscis, semice, sed Spiritus Sancti, quo impletis, opere concipies: concupiscentiæ in te non erit æstus, ubi umbram faciet Spiritus Sanctus. *Gregorius Nissenus* (g) Vel dicit, *Obumbrabit tibi*: quia sicut corporis umbra præcedentium caractere conformatur, ita indicia deitatis Filii ex virtute generandi patebunt. Sicut enim in nobis quædam vivifica virtus in materia corporali conspicitur qua homo formatur, sic in Virgine Altissimi virtus per vivificantem Spiritum pariter corpori insitam materiam carnis ex virgineo corpore ad formandum novum hominem assumpsit: unde sequitur: *Ideoque & quod nascetur ex te sanctum. Athanasius* (in epist. ad Epictetum.) Profitetur enim quoniam naturæ humanæ assumptum (3) ex maria corpus verissimum extitit, & idem secundum naturam corpori nostro: foror namque nostra Maria est, cum omnes ab Adam descenderimus. *Basilus* (Lib. de Spir. Sanct. cap. 5.) Unde & Paulus dicit Galat. 4. quoniam misit Deus Filium suum natum non per mulierem, sed ex muliere. Nam hoc quod dico, Per mulierem, (4) transituram poterat indicare nativitatis sententiam; quod autem dicitur, Ex muliere, manifestat communionem naturæ geniti respectu parentis. *Gre-*

(1) *Al.* quidem (2) *Al.* Dicit (3) *Al.* ex materia. (4) *P. Nicolai* habet transitoriam.

Ex edit. P. NICOL. (a) Oratione in diem natalem Christi, ut jam supra. (b) In Car. Græc. PP. ubi supra epist. 401. quæ inscribitur Amphylochio. (c) Ut supra. (d) Idem Geometer in Catena Græcorum PP. ubi supra. (e) Hom. 19. in Gen. (f) *Gregorius Nissenus* orat. in diem natalem Christi, ubi supra. Eius nomine prætermissio, prius ista confundebantur ac si uniformiter ex Chrysostomo essent, & pro ultima tantum appendice *Gregorius Nissenus* notabatur. (g) In diem natalem Christi, ut supra, quoad priorem tantum appendicem; sed alia posterior appendix non occurrit.

gorius 18. Moral. cap. 34. (super illud Job 28. „ Non adæquabitur ei topazion:“ cap. 27. in nov. exem.) Ad distinctionem autem nostræ sanctitatis, Jesus singulariter sanctus nasciturus asseritur: nos quippe estis sancti efficiimur, non tamen nascimur, quia ipsa naturæ corruptibilis cognatione confringimur; ille autem solus veraciter sanctus (1) natus est qui ex conjunctione carnalis copulæ conceptus non est; qui non, sicut hæreticus desipit, alter in humanitate, alter in deitate est; (2) ut purus homo conceptus, atque editus, & post per meritum ut Deus esset accipit: sed nuntiante Angelo, & adveniente Spiritu, mox Verbum in utero, mox intra uterum (3) Verbum caro: unde sequitur: *Vocabitur Filius Dei.* (4) (a) *Theophylactus*. Vide quomodo Sanctam Trinitatem declaravit, non solum Spiritum Sanctum commemorans, sed & virtutem, id est Filium, & Altissimum, scilicet Patrem.

(1) *Chrysostomus*. (b) Quoniam præcedens dictum superabat Virginis mentem, ad humilia declinabit sermonem, per sensibilia ipsi suadens: unde dicit: *Et ecce Elisabeth cognata tua*. Animadvertite Gabriæliis industriam: non memoravit eam Saræ, vel Rebecca, vel Rachelis, quia antiquiora erant exempla; sed imminens factum inducit, ut ejus mentem corroboret, & ob hoc & ætatem commemoravit, cum dicit: *Et ipsa concepit filium in senectute sua*: & defectum naturæ, sequitur enim: *Et hic mensis est sextus illi quæ vocatur sterilis*. Non enim à principio conceptus Elisabeth statim annuntiavit, sed octo sex mensium spatio, ut tumor ventris perhibeat argumentum. *Gregorius Nazianzenus* (c) Sed (5) quæret aliquis: Qualiter ad David Christus refertur? Si quidem Maria de sanguine manavit Aaron, cujus cognatam Angelus Elisabeth asseruit. Sed hoc nutu superno contigit ut regium genus sacerdotali stirpi jungeretur, ut Christus qui Rex est, & Sacerdos, ab utriusque secundum carnem nasceretur. Legitur etiam in Exodo, quoniam Aaron primus secundum legem sacerdos duxit ex tribu Judæ conjugem Elisabeth filiam Aminadab, & attendit. *S. Thom. Oper. Tom. IX.*

(1) *Al.* omittitur natus. (2) *P. Nicolai* legit non purus. (3) *Al.* deest Verbum. (4) In quatuor citatis exemplis sic legitur. *Græcus*. Tu autem attende qualiter Virgini Angelus totam Trinitatem edidit, dum Spiritum Sanctum commemorat, virtutem, & Altissimum: Trinitas enim indivisibilis est. (5) *Al.* quæret. (6) *Al.* desideratur esse. (7) *Al.* ordine. (8) *Al.* etiam à quo. (9) *Al.* nec repentina exaltata promissione est.

Ex edit. P. NICOL. (a) *Græcus* cum iis quæ sequuntur in superioribus notis. Sive Victor Antiochenus, præter quem tale aliquid habet Titus Bostrensis ubi supra Tom. 2. Biblioth. Græcorum PP. quin & Theophylactus, quem editio Antverpiensis notat. (b) Hom. 49. in Genesim. (c) In Catena Græcorum PP. ex carminibus ejus. Colligitur ex 38. quod inscribitur de *Genealogia Christi*, sed ex Tito Bostrensi præterea, & ex Theophylacto idem colligi potest. (d) In Catena Græcorum PP. ut supra.

nostram tranſcians ſalutem ſolius intuitu pietatis. Miſeretur autem non qualitercumque, ſed his quos timor ejus compeſcuit in qualibet natione: unde dicitur, *Timentibus eum*, qui ſcilicet poenitentia ducti, ad fidem, & poenitentiam convertuntur: nam qui obſtinati ſunt, incredulitatis vitio clauserunt ſibi januam pietatis. *Theophylactus* (ſuper *Timentibus eum*.) Vel per hoc innuit, quod timentes miſericordiam conſequentur in generatione iſta, ideſt in præſenti ſæculo, & futura, ideſt in ſæculo futuro; in hoc ſæculo centuplum accipientes, in illo vero multo majora.

(l) *Beda* (ſuper *Diſperſit ſuperbos*.) Humani generis ſtatum deſcribens, quid ſuperbi, & quid humiles mereantur, offendit dicens: *Fecit potentiam in brachio ſuo*, ideſt in ipſo Dei Filio: ſicut enim tuum brachium eſt quo operaris, ſic brachium Dei dictum eſt ejus Verbum, per quod operatus eſt mundum. *Origenes* (hom. 8. in *Lucam* circ. fin.) *Timentibus* autem ſe fecit potentiam in brachio ſuo: quia licet infirmus ad Deum acceſſeris, ſi timueris eum, promiſſam virtutem conſequeris. *Theophylactus*. In brachio ſuo, ſcilicet ejus Filio incarnato, *potentiam fecit*: quia natura deviſta eſt virgine pariente, & Deo humanato. *Græcus* (a) Vel dicit, *Fecit* pro faciet potentiam, non ut dudum per Moſen contra *Ægyptios*, nec per Angelum, puta quando multa miſſa rebellium proſtravit *Aſſyriorum*, nec quocumque alio mediante, niſi in proprio brachio triumphum docuit, intelligibiles hoſtes ſuperando: unde ſequitur: *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui*, ſcilicet quamlibet mentem elatam, non parentem ejus adventui; quin etiam aperuit, & vicioſas offendit ſuperbas cogitationes eorum. *Cyriillus*. (b) Magis autem proprie de dæmonum hoſtili caterva intelligenda ſunt hæc: hos enim ſævientes in terra diſſipavit adveniens Dominus, & compeditos ab eis obedientiæ ſux reſtituit. *Theophylactus* (ſuper *Diſperſit ſuperbos*.) Potest hoc etiam & de Judæis intelligi, quos in omnem diſperſit regionem, ſicut nunc diſperſi ſunt.

(t) *Beda* (hoc loco.) Quod dixit, *Fecit potentiam in brachio ſuo*, & quod præmiſerat, *Et miſericordia ejus ad progeniem in progenies*, his verſiculis per ſingula (1) continuata eſt annectendum: quia ſcilicet per omnes ſæculi generatio-

(1) *P. Nicolai* corrigiſſe committit. (2) *Al* examinatione.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Photius. (b) Tale aliquid in Catena Græcorum PP. ſub nomine *Cyriilli Hieroſolymitani*, aliis tamen verbis. (c) Nempe *Alexandrinus* in Catena Græcorum PP. ubi ſupra.

(d) Vel *Macharius* in Catena Græcorum PP. Sic ibi tantum ſint adjuncto indicatur; ſed *Macharius* *Ægyptius* eſt, ex cujus hom. 1. id colligitur poſt Opera *Gregorii Neocæſariensis*, ſeu *Thaumaturgi*. (e) Nihil tale in Gloſſa quæ nunc extat. (f) *Æquivalenter*, ſed non iſdem verbis ſuper illud *Pſalm.* 33. *Divites eguerunt, & eſurierunt*. (g) Collateralis nempe, quæ *Beda* nomen præſert, quamvis ex *Beda* ſumpta non ſit, nec alibi occurrat.

nes & perire ſuperbi, & humiles exaltari, pia, juſtaque divinæ potentie diſpenſatione non ceſſant: unde dicitur: *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles*. *Cyriillus* (c) *Magna* ſapiebant dæmones, & diabolus, Gentilium ſapientes, phariſæi, & ſcribæ; hos tamen depoſuit, crexitque humiliaſſes ſe ſub potenti manu Dei, dans illis virtutem calcandi ſerpentes, & ſcorpiones, omnemque potestatem inimici. Erant & quandoque *Judæi* poteſtate ſuperbi; ſed proſtravit hos incredulitas; ex Gentibus autem ignobiles, & humiles per fidem ad apicem conſcenderunt. *Græcus*. (d) Deitatis enim tribunal noſter intellectus eſſe cognoſcitur; ſed iniquæ virtutes poſt tranſgreſſionem incubuerunt præcordiis protoplaſti, tamquam in proprio folio. Ob hoc ergo venit Dominus, & ſpiritus iniquos ejecit à ſedibus voluntatum, & proſtratos à dæmonis exaltavit, eorum conſcientias purgans; & eorum mentem ſtatuens propriam ſedem.

(u) *Gloſſa*. (e) Quia humana proſperitas præcipue in honoribus potentatum, & in abundantia divitiarum conſiſtere videtur, poſt dejectionem potentium, & exaltationem humilium, de divitiarum (2) exiſtinatione, & pauperum repletionem mentionem facit dicens: *Eſurierentes implevit bonis, & divites dimiſit inanes*. *Baſilius* ſuper *Pſalm.* (f) Diſponit quidem nos præſens verbum etiam quo ad ſenſibilia, edocens rerum mundanarum incertitudinem. Caduca ſiquidem ſunt hæc, ſicut unda quæ ab impetu venorum hinc inde diſſunditur. Intellectualiter autem ſumendo eſuriebat géus humanum, exceptis Judæis: hos namque ditaverat legis traditio, & ſanctorum dogmata Prophetarum. Quia vero non humiliter hæſerunt Verbo humanato, dimiſi ſunt inanes, nihil deferentes, non fidem, non ſcientiam; & ſpe bonorum privati ſunt, & à terrena *Hieruſalem*, & à vita futura excluſi. Quos vero de Gentibus famas, & ſitis contriverat, cum hæſiſſent Domino, repleti ſunt ſpirituallibus bonis. *Gloſſa* (g) (ordinaria ex *Beda*.) Qui etiam æterna toto ſtudio quaſi eſurientes deſiderant, ſaturabuntur, cum Chriſtus apparuerit in gloria; ſed qui terrenis gaudent, in fine totius beatitudinis inanes dimittentur.

(x) *Gloſſa* (ordinaria.) Poſt generalem divi-

vinæ pietatis, & juſtitie commemorationem, ad ſingularem novæ incarnationis diſpenſationem convertit verba, dicens: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum*: quaſi medicus ægrum, viſibilis inter homines factus, ut faceret Iſrael, ideſt videntem Deum, puerum ſuum. *Beda* (ſuper *Suſcepit Iſrael*. Obedientem ſcilicet, & humilem: nam qui contemptum humiliari, non poteſt ſalvati. *Baſilius*. (a) Iſrael enim dicit non materialem, quem ſola nobilitabat appellatio, ſed ſpiritualem, qui nomen fidei retinebat, habens oculos tendentes ad Deum videndum per fidem. Potest etiam ad Iſrael carnalem hoc adaptari, cum ex eo infiniti crediderunt. Hoc autem fecit *recordatus miſericordie ſuæ*: hoc enim implevit quod *Abrahæ* promiſit ſecundum Gen. 22. „ quoniam benedicentur in ſemine tuo omnes cognationes „ terræ. „ Hujus ergo promiſſionis, Dei genitrix recordata dicebat: *Sicut locus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini ejus in ſæcula*. Nam & *Abrahæ* dictum eſt Gen. 17. „ Statuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen „ tuum poſt te in generationibus ſuis ſcedere „ ſempiterno, ut ſim Deus tuus, & ſeminis „ tui poſt te. „ *Beda* (cap. 3. par. 4. fin.) Semen autem dicit non tam carne progenitos, quam fidei ejus veſtigia ſecutos quibus adventus *Salvatoris* in ſæcula promiſſus eſt. *Gloſſa* (ordinaria.) Quia ipſa promiſſio hæreditatis nullo ſine claudetur, & uſque in finem ſæculi credentes non deerant, & beatitudinis gloria erit perennis.

(y) *Ambroſius* (tit. de mora *Mariæ* cum *Elisabeth*.) Tandiu manſit *Maria*, quamdiu *Elisabeth* pariendi tempus impleverat: unde dicitur: *Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus*. *Theophylactus* (ſuper *Manſit autem Maria cum illa*.) In ſexto enim menſe conceptionis *Præcurſoris* venit Angelus ad *Mariam*; quæ manſit cum *Elisabeth* menſibus tribus; & ſic novem menſes implevit. *Ambroſius* (ubi ſupra.) Non autem ſola familiaritas eſt cauſa quod diu manſit, ſed etiam tanti (1) vatis profeſtus: nam ſi primo ingreſſu tantus (2) profeſtus exitit ut ad ſalutationem *Mariæ* exultaret infans in utero, repleret ſpiritu Sancto mater infantis; quantum putamus uſu tanti temporis ſanctæ *Mariæ* addidiſſe præſentiam? Bene ergo inducitur exhibuiſſe officium, & myſticum numerum cuſtodiffe. *Beda* (cap. 3. circ. fin.) Anima enim caſta, quæ ſpirituallibus verbis deſiderium concipit, necesse eſt ut alta caeleſtis (3) exercitus ju-

ga ſubeat, & quaſi trium menſium dies ibidem demorata, (4) quouſque fidei, & ſpei, & caritatis luce radietur, perſeverare non deſiſtat. *Theophylactus* (ſuper *Impletum eſt tempus*.) Quando vero *Elisabeth* paritura erat, *Virgo* receſſit: unde ſequitur: *Et reverſa eſt in domum ſuam*; ſcilicet propter multitudinem quæ ad partum congregari debebat: inconveniens autem erat in talibus virginem eſſe præſentem. *Græcus* (b) *Mos* enim eſt virginibus cedere quotiens prægnans parit. Ut autem propriam applicuit domum, alio quidem nullatenus abiit; ibi vero manebat ulterius, donec ad eſſe partus horam cognovit, ibique *Joſeph* habitans ab Angelo edocetur.

(z) *Ambroſius* (ubi ſupra.) Si diligenter advertas plenitudinis verbum, nuſquam invenies poſitum niſi in generatione juſtorum: unde & nunc dicitur: *Elisabeth autem impletum eſt tempus pariendi*: plenitudinem enim habet juſti vita, inanes autem ſunt dies impiorum. *Chryſoſtomus*, (c) *Iſcirco* autem Deus *Elisabeth* partum retardavit, ut gaudium augetur, & famoſiorem faceret mulierem: unde ſequitur: *Et audiverunt vicini, & cognati ejus quia magnificavit Dominus miſericordiam ſuam cum illa, & congratulabantur ei*. Nam qui ſterilitatem ejus cognoverant, teſtes divinæ gratiæ ſunt effecti. Nemo autem viſo infante cum ſilentio diſcedebat; ſed Deum, qui illum ex imperato conceſſerat, collaudabat. *Ambroſius* (tit. de ortu præcurſoris *Domini*.) Habet enim ſanctorum editio lætitiarum plurimorum, quoniam commune eſt bonum; juſtitia enim communis eſt virtus; & ideo in ortu juſti futuræ vitæ inſigne præmittitur, & gratia ſecuraturæ virtutis, exultatione vicinorum præfiguratur, ſignatur.

(aa) *Chryſoſtomus*. Circumciſionis norma primo tradita eſt *Abrahæ* in ſignum diſtinctionis, ut genus *Patriarchæ* impermixtum conſerveretur, & ſic promiſſa bona conſequi valeant; ubi autem pacti conſummatur negotium, appoſitum ſignum de medio tollitur: ſicigitur & per Chriſtum circumciſione ceſſante baptiſmus ſuccedit; ſed antea *Joannem* circumcidi decebat: unde dicitur: *Et factum eſt, in die octavo venerunt circumcidere puerum*. Dixerat enim Dominus Gen. 17. „ Infans octo dierum circumcidatur in voce „ bis. „ Hanc autem temporis meſuram à divina clementia conſtitutam autumo duplici de cauſa: primo quidem ut in tenerima ætate levius patiatur dolorem ſectionis carnis; ſecundo

(1) *Al*. nati perfectio. (2) *Al*. progreſſus. (3) *Nicolai* corrigiſſe exercitii. (4) *Al*. omittitur quouſque.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Vel *Cyriillus* in Catena. (b) Vel *Metaphraſtes* in Catena Græcorum. (c) In Catena Græcorum PP. ubi ſupra: quod etiam ſequenti *Chryſoſtomi* indici eſt applicandum.

tit ex ipsis operibus moneamur quoniam hoc agebatur in signum: tenet enim puer minime discernit quæ circa ipsum fiunt. Post circumcissionem autem nomen imponebatur: unde sequitur: *Et vocabatur eum nomine patris sui Zachariam.* Hoc autem ideo fiebat, quia prius oportet sumere signaculum Domini, & postea nomen humanum; vel quia nullus, nisi prius abiciat carnalia, quod significat circumcisio, dignus est quod in libro vitæ nomen ejus scribatur. *Ambrosius* (tit. de nomine Præcurf.) Mire autem sanctus Evangelista præmittendum putavit quod plurimum infantem patris nomine Zachariam appellandum putarunt; ut advertas, matri non nomen alicujus displicuisse de genere, sed id sancto infusum Spiritu, quod ab Angelo ante Zachariæ fuerat prænuntiatum. Et quidem ille matrem intimare vocabulum filii (1) nequivit uxori, sed per prophetiam Elisabeth dicitur quod non didicerat à marito: unde sequitur: *Et respondens mater ejus dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes.* Nec mireris, si nomen mulier quod non audivit asseruit, quando Spiritus ei sanctus, qui Angelo mandaverat, revelavit: neque poterat Domini ignorare prænuntium, qui prophetaverat Christum. Ecce bene sequitur: *Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine:* ut intelligas nomen non generis esse, sed vatis. Zacharias quoque nutu interrogatur: unde sequitur: *Innuebant autem patri ejus quem vellet vocari eum.* Sed quia incredulitas ei assatum eripuerat, & auditum, quod voce non poterat, manu, & litteris est locutus: unde sequitur: *Et postquam pugillarem scripsit dicens: Joannes est nomen ejus,* hoc est, non ei nos nomen imponimus qui jam à Deo nomen accepit. *Origenes* (a) (hom. 9. in Luc.) Zacharias quidem interpretatur memor Dei; Joannes autem significat demonstrantem: cæterum & absentis memoria, & præsentis demonstratio est. Debebat autem Joannes non memoriam Dei ut absentis exprimere, immo digito demonstrare præsentem, dicens: „Ecce tu, Agnus Dei;“ Joan. 1. *Chrysostrus* (b) Quin etiam hoc nomen Joannes gratia Dei interpretatur, Quod ergo, gratia divina favente, non natura, Elisabeth hunc filium cepit, beneficii memoriam in nomine pueri conscripserunt. *Theophylactus* (hoc loco.) Quia vero cum muliere circa hoc nomen pueri pater mutus concor-

(1) *Al.* nequit. (2) *Al.* prophetiæ. (3) *Al.* figurans.

Ex EDIT. P. NICOL. (a) In Catena Græcorum PP. ubi supra. Nihil tale in Origene, qui potius in illa verba Joan. 1. *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Joannes,* notat quidem quod Zacharias idem sit ac memoria, sed quod Joannes gratia sit à Deo; nec ullibi occurrit hæc interpretatio, qua dicitur significare demonstrantem. (b) Ut supra. (c) Orat. 12.

davit, sequitur: *Et mirati sunt universi: nemo enim hujus nominis erat in cognatione eorum,* ut aliquis diceret, quod antea hoc ambo cogitassent. *Gregorius Nazianzenus* (c) Editus ergo Joannes Zachariæ solvit silentium: unde sequitur: *Apertum est autem illico os ejus, & lingua ejus.* Absurdum enim erat ut cum vox Verbi progressa fuisset, pater maneret elinguis. *Ambrosius* (tit. ut sup.) Merito etiam continuo resoluta est lingua ejus: quia quam vinxerat incredulitas, solvit fides. Credamus igitur & nos, ut lingua nostra, quæ incredulitatis vinculis est ligata, rationis voce solvatur: scribamus spiritum mysteria, si volumus loqui: scribamus prænuntium Christi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus: etenim qui Joannem loquitur, Christum prophetizat: sequitur enim: *Et loquebatur benedicens Deum.* *Beda* (cap. 4. in Lucam inter princ. & medium.) Allegoricæ autem Joannis celebrata natiuitas, gratia novi testamenti est inchoata; cui vicini, & cognati nomen patris quam Joannis imponere mallebant: quia Judæi, qui ei legis observatione quasi affinitate juncti erant, magis justitiam quæ ex lege est sectari, quam fidei gratiam suscipere cupiebant. Sed Joannis hoc est gratiæ Dei, vocabulum, mater verbis, pater litteris nuntiare satagunt: quia & lex ipsa, Psalmique (2) & Prophetæ apertis sententiarum vocibus gratiam Christi prædicant, & sacerdotium illud verus (3) figuratis cæremoniarum, ac sacrificiorum umbris eidem testimonium perhibet. Pulchreque Zacharias octavo die prolis editæ loquitur: quia per Domini resurrectionem, quæ octava die, hoc est post septimum sabbati, facta est, occulta legalis sacerdotii arcana paruerunt.

(bb) *Theophylactus* (hoc loco.) Sicut in taciturnitate Zachariæ miratus est populus, ita & cum locutus est: unde dicitur: *Et factus est timor super omnes vicinos eorum, & super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc:* ut propter hæc duo, magnum aliquod circumnatum puerum universi existiment. Hæc autem omnia dispensative fiebant, ut qui testis esse Christi debebat, existeret fide dignus: unde sequitur: *Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo dicentes: Quis putas puer iste erit? Beda* (cap. 4. post med.) Præcurrentia enim signa præbent iter præcurfori veritatis, & futurus Propheta præmissis commendatur auspiciis: unde sequitur:

tur: *Etenim manus Domini erat cum illo.* (a) *Glossa.* Prodigia enim Deus in illo peragebat, quæ non faciebat Joannes; sed dextera divina. (b) *Græcus.* Mystice autem tempore divinæ resurrectionis, prædicata gratia Christi, salubris timor non solum Judæorum, qui erant vicini vel situ loci, vel scientia legis, sed etiam exterarum gentium corda concussit; nec tantum montana Judææ, sed omnia mundani regni, mundanæque sapientiæ culmina Christi fama transcendit.

(cc) *Ambrosius*, titulo de prophetatione Zachariæ, in princip. Bonus Deus, & facilis indulgere peccatis, non solum ablata restituit, sed etiam inasperata concedit. Nemo ergo diffidat, nemo veterum consensu delictorum præmia divina desperet. Novit Deus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum: ille siquidem dudum mutus prophetizat, unde dicitur: *Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu Sancto.* *Chrysostrus* (c) Scilicet operatione Sancti Spiritus; nec quocumque modo gratiam Spiritus Sancti nactus, sed ad plenum, & fulgebatur in eo prophetiæ donum, unde sequitur, *Et prophetavit.* *Origenes*, hom. 10. Plenus autem Spiritu Sancto Zacharias duas prophetias generaliter nuntiat; primam de Christo, alteram de Joanne: quod manifeste de verbis illius probatur, in quibus quasi de presenti, & quasi jam versaretur in mundo, loquitur de Joanne; & primo de Salvatore, dicens: *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ.* *Chrysostrus* (d) Dum Deum benediceret Zacharias, visitationem dicit esse factam ab eo erga populum suum; sive materiales Israelitas quis velit accipere, venit enim ad oves quæ perierant domus Israel; sive spirituales, idest fideles qui digni fuerunt hac visitatione, efficacem erga se divinam provisionem facientes. *Beda* (super *Visitavit, & fecit redemptionem*) Visitavit autem Dominus plebem (1) suam quasi longa infirmitate tabescentem, & quasi venditam sub peccato, unici Filii sui sanguine redemit: quod quia Zacharias proxime faciendum cognoverat, prophetico more quasi jam factum narrat. Dicit autem plebem suam, non quia veniens suam invenit, sed quia visitando suam fecit.

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) *Al.* deest suam.

Ex EDIT. P. NICOL. (a) *Græcus*, sive *Metaphrasæ* in Catena Græcorum PP. Perperam autem prius hæc velut *Glossæ* dabatur, quæ in ea non extant, & sequentia ut ex innominato Græco, quæ sunt ipsius *Glossæ*, ac ex *Beda* potius colliguntur; paulo tamen aliter quam hic.

(b) *Glossa.* (c) In Catena Græcorum PP. (d) Sine ullo nomine in Catena Græcorum PP. indicatur post quædam quæ nomine Cyrilli Hierosolymitani prænotantur, & ante quædam quæ sub nomine Chrysostrami orat. de Anna subjunguntur; sed nihil tale utrobique occurrit. (e) Orat. de Anna, vel in Annam ex Catena Græcorum PP. (f) Idest *Victor Presbyter* in Catena Græcorum PP. ubi supra.

(dd) *Theophylactus* hoc loco. Videbatur Deus dormire, peccata multa respiciens; sed in novissimis incarnatus temporibus excitatus est, & contrivit demones, qui nos oderant: unde dicitur: *Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui.* *Origenes* (hom. 10. par. à prin.) Quia de femine David secundum carnem natus est Christus: unde dicitur: *Cornu salutis nobis in domo David:* sicut & alibi dictum est „(Esai. 5.) Vineæ facta est in cornu,“ idest in Jesu Christo. *Chrysostrus* (e) Cornu autem nominat potestatem, gloriam, & famam, metaphoricè à brutis animalibus illud accipiens, quibus loco munimini, & gloriæ cornua Deus dedit. *Beda* (cap. 4. super *Erexit cornu*) Cornu etiam salutis regnum Salvatoris Christi vocatur. Omnia siquidem omnia carne involuta sunt: cornu excedit carnem: & ideo cornu salutis regnum Christi vocatur, quo mundus, & carnis gaudia superantur; in cuius figuram David, & Salomon cornu olei sunt in regni gloriæ consecrati.

(ee) *Theophylactus* (hoc loco.) Quod de domo David Christus nasceretur, Michæas mentionem facit dicens cap. 5. „Et tu Bethlehem, terra Juda, nequaquam minima es: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum, Israel.“ Sed & omnes Prophetæ de incarnatione dixerunt: & ideo dicitur: *Sicut locutus est per os sanctorum Prophetarum.* *Græcus* (f) Per quod innuit, Deum per illos esse locutum, & non esse humanum quod dixerunt. *Beda* (super *Sicut locutus est*) Dicit autem, *Qui à saculo sunt:* quia tota veteris testamenti Scriptura prophetice de Christo processit: nam & ipse pater Adam, & Ceteri patrum, factis suis ejus dispensationis testimonium reddunt.

(ff) *Beda* (ubi supra.) Cum primo breviter præmississet, *Erexit cornu salutis nobis*, continuo explanans quid dixerit, subdit: *Salutem ex inimicis nostris;* quasi dicat: *Erexit nobis cornu,* idest erexit nobis salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. *Origenes*, hom. 10. Non autem putemus nunc de corporalibus inimicis dici, sed de spiritualibus. Venit enim Dominus Jesus fortis in prælio destruere omnes inimicos nostros, ut nos de eorum insidiis, & tentationibus liberos faceret.

G Be-

(gg) *Beda* (super salutem ex inimicis nostris.) Dixerat, Dominum, iuxta eloquia Prophetarum, in domo David nasciturum: dicit, eundem; (1) ad explendum testamentum quod Abraham disposuit, nos esse liberaturum: quia his præcipue Patriarchis de suo semine, vel congregatio Gentium, vel Christi est incarnatio promissa. Præmittitur autem David: quia Abraham sanctus Ecclesiæ cæcus est promissus; David autem, quod ex eo Christus nasciturus esset, audivit. Et ideo post id quod dictum est de David, subdit de Abraham, dicens: *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris.* Origenes (hom. 10. in Lucam.) Ego puto quod in adventu Domini Salvatoris, & Abraham, & Isaac, & Jacob (2) fructi sint misericordia Dei. Non est enim credibile ut qui prius viderant diem illius, & lætati sunt, postea in adventu ipsius nihil utilitatis acciperent, cum scriptum sit, Coloss. 1. ,, Pacem faciens per sanguinem crucis suæ sive super terram, sive in cælis. *Theophylactus*, hoc loco. Christi etiam gratia se usque ad illos extendit qui mortui exierunt: quia per eum resurgemus non solum nos, sed & qui fuerunt ante mortui. Fecit & misericordiam cum patribus nostris, secundum quod eorum spem, & desiderium implevit: unde sequitur: *Et memorari testamenti sui sancti*, illius scilicet de quo dicitur Gen. 22. ,, Benedicens ,, benedicam tibi, & multiplicabo te. *Multiplicatus est enim Abraham in omnibus gentibus per imitationem fidei ejus adoptantis in filios; sed etiam patres videntes suos filios talia beneficia recepisse, congaudent, & recipiunt misericordiam in seipsis: unde sequitur: Insurgendum quod juravit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis. Basilus (a) Nemo autem audiens quod jurasset Dominus Abraham, ad jurandum sit promptus: sicut enim furor de Deo dictus non significat passionem, sed punitionem; sic neque Deus jurat ut homo, sed verbum ejus loco juramenti nobis ad veritatem exprimitur, immutabili sententia quod promissum est approbans.*

(hh) *Chrysostronus.* (b) Quia exortum nobis cornu salutis ex Domo David dixerat, ostendit quod per ipsum & gloriam participamus, & dispendia inimici vitavimus: unde dicit: *Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi.* Duo prædicta non facile reperiet

(1) *Al.* ad exemplum testamenti. (2) *Al.* sancti sint. (3) *Al.* Angeli. (4) *Al.* per daturam tendit. (5) *Al.* & dæmonio.
EX EDIT. P. NICOL. (a) In Catena Græcorum PP. ubi supra. Nihil tale in Basilio nunc occurrit; sed quiddam solum ad jurandi prohibitionem pertinens in Psalm. 14. super illud, *Qui jurat*, & ut & ad iræ significationem in Deo partim in Psalm. 29. partim in Psalm. 37. partim in Esai. 5. seu vers. 5. (b) In Catena Græcorum PP. ubi supra. (c) Ut supra.

aliquis sese comitantia: plures enim evitant pericula, sed vita gloriosa privantur; sicut sceleris patratores, qui de carcere ex indulgentia regia absolventur: & contra gaudent (3) alia gloria, sed ob hæc periclitantur coguntur; sicut milites bellicosi vitam inclytam amplectentes, securitate multoties caruerunt. Sed hoc cornu & salvat, & glorificat: salvat quidem eripiens à manibus hostium, non leviter, sed misere, ut non sit ultra timendum: & hoc est quod dicit, *Ut sine timore.* Origenes (hom. 10. in Lucam.) Crebro de hostium manu aliqui liberantur, sed non absque timore: cum enim metus, & discrimen ante præcesserint, & sic de inimicorum manu quis eruat, liberatus est quidem, sed non sine timore: ideo dicit, quod Christi adventus sine timore nos à manibus hostium eripi fecit. Non enim eorum insidias sentimus, sed repente ab eis nos segregans eduxit ad fortis præcipue mansionem.

(ii) *Chrysostronus* (c) Glorificat Zacharias Dominum, quia fecit nos sibi servire cum plena fiducia, non carnaliter, ut Judæi in sanguine victimarum, sed spiritualiter in bonis operibus; & hoc est quod dicit, *In sanctitate, & justitia:* est enim sanctitas apta circa Deum æquitas; justitia vero quæ est circa homines; puta quod aliquis reverenter exequatur divina, & quoad homines laudabiliter converteret. Dicit autem non coram hominibus, ut hypocritæ volentes hominibus placere, sed coram Deo, sicut hi quorum commendatio non est ab hominibus, sed à Deo; & hoc non semel, aut ad tempus, sed singulis diebus, & quandiu vixerint: unde dicit: *omnibus diebus nostris.* *Beda* (cap. 4. super in sanctitate, & justitia.) Nam qui vel ante mortem ab ejus servitio discedit, vel immunditia qualibet, sive injustitia fidei suæ sinceritatem commaculat, vel coram hominibus tantum, & non coram Deo, sanctus, & justus (4) esse contendit, nondum perfecte de manu spiritualium inimicorum liberatus Domino servit, sed exemplo veterum Samaritanorum diis Gentium pariter, (5) & Domino servire conatur.

(kk) *Ambrosius* (tit. de Prophetatione Zachariæ.) Pulchre cum de Domino prophetaret, ad Prophetam sua verba convertit, ut hoc quoque beneficium esse Domini designaret, ne cum publica numeraret, sua quasi ingratus tacuisset.

te videretur: unde dicitur: *Et tu, puer, Prophetæ Altissimi vocaberis.* Origenes (hom. 10. in Lucam.) Ideo reor Zachariam festinasse ut loqueretur ad puerum, quia sciebat eum post paululum in eodem moraturum, nec se ejus posse habere præsentiam. *Ambrosius*, ubi supra. Sed (1) fortasse aliqui quasi irrationabilem mentis excessum putent quod octo dierum infantem alloquitur; verum si tenemus superiora, intelligimus profecto quod (2) potuit vocem patris natus audire, qui Mariæ salutationem antequam nasceretur audivit. Sciebat Propheeta alias esse aures Prophetæ, quæ spiritu Dei, non corporis ætate referantur. Habebat intelligendi sensum qui exultandi habebat affectum. *Beda* (cap. 4. super tu puer Prophetæ.) Nisi forte putandus est Zacharias propter eos qui adeant potius instruendos futura sui filii munera, quæ dudum per Angelum dixerat, mox ut loqui potuit, prædicare voluisse. Audiant Arriani, quod Christum quem Joannes prophetando præibat, Altissimum vocat, sicut in Psalm. 87. dicitur: ,, Homo natus est in ea, & ,, ipse fundavit eam Altissimus. *Chrysostronus* (a) Sicut autem Regibus commilitones sunt, qui eis viciniore existunt, sic Joannes cum esset amicus sponsi, de prope ejus adventum præcessit: & hoc est quod subditur: *Præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus.* Alii enim Prophetæ eminus Christi mysterium prædicaverant, hic vero propius prædicavit, ut & Christum videret, & cum ceteris indicaret. *Gregorius* 19. Moral. (super illud Job 28. ,, Quis ,, intelligit viam ejus? cap. 2. in nov. exemplar.) Quisquis autem prædicando à sordibus vitorum corda audientium mandat, venienti sapientiæ ad cor viam præparat.

(ll) *Theophylactus.* Qualiter præcursor viam Domini præparavit, exponit subdens: *Ad dandam scientiam salutis plebi ejus.* Salus Dominus Jesus est; data est autem plebi scientia salutis, id est Christi, à Joanne, qui testimonium perhibebat de Christo. *Beda* (3) Quasi Jesu, id est Salvatoris, nomen exponere, & diligentius commendate desiderans: salutis mentionem frequentat. Sed ne temporalem salutem promitti (4) putarent, subdit: *In remissionem peccatorum eorum.* *Theophylactus.* Non enim aliter cognitus esset Deus, nisi plebi peccata dimisisset: Dei enim est peccata dimittere. *Beda.* Verum Judæi non Christum suscipere, sed Antichristum ma-

lunt expectare: quia non intus à peccati dominio, sed foris ab humane servitutis jugo cupiunt liberari.

(mm) *Theophylactus*, hoc loco. Quia Deus peccata nobis dimittit, non propter opera nostra, sed propter misericordiam suam: ideo convenienter addidit: *Per viscerum misericordiam Dei nostri.* *Chrysostronus.* (b) Quam quidem misericordiam non ipsimet inquirentes invenimus; sed desuper nobis Deus aperuit: unde sequitur: *In quibus, scilicet misericordie operibus, visitavit nos, assumpta carne, oriens ex alto.* *Græcus.* (c) In altis permanens, tamen in terrenis præsens, non divisionem patiens, neque circumscriptionem: quod intellectus noster comprehendere non potest, nec ulla serie verborum exprime re.

(nn) *Beda* (super oriens ex alto.) Recte Christus oriens vocatur, quia nobis ortum veræ lucis aperuit: unde sequitur: *Illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis sedent.* *Chrysostronus.* (d) Tenebras hic appellat non materiales, sed errore, & à fide distantiam. *Basilus.* (e) Tenebrosa enim erat plebs gentilis, quæ idololorum cultu gravabatur, donec lux orta dispersit caliginem, & splendorem veritatis expandit. *Gregorius* 4. Moral. (cap. 20. super illud Job 3. ,, obscure eum umbra mortis: cap. 17. in nov. exemplar.) Umbra vero mortis oblivio mentis accipitur: sicut enim mors hoc quod interficit, agit, ut non sit in vita; ita oblivio hoc quod intercipit agit ut non sit in memoria: unde Judæorum populus, qui Dei oblitus fuerat, dicitur in umbra mortis federe. Umbra etiam mortis mors carnis accipitur: quia sicut vera mors est quæ anima separatur à Deo, ita umbra mortis est quæ caro separatur ab anima: unde voce martyrum dicitur: ,, Operuit nos ,, umbra mortis: Psalm. 53. Per umbram etiam mortis imitatio diaboli, qui mors in Apocalypsi dicitur, designatur: quia sicut umbra juxta qualitatem corporis ducitur, ita actiones iniquorum de specie imitationis ejus exprimitur. *Chrysostronus.* (f) Recte autem dicit, *Sedent:* non enim ambulabamus in tenebris, sed sedebamus. *Theophylactus* (non remote à fin. Com.) Non solum autem oriens Dominus his qui in tenebris sedent illuminat, sed aliquid amplius facit: unde sequitur: *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* Via pacis est via justitiæ, ad quam direxit pedes, id est affectus animarum nos-

(1) *Al.* Sed miraris fortasse quod octo dierum infantem alloquitur, &c. (2) *Al.* ponit. (3) *Al.* Qui enim Jesu, Nicolai Quasi enim. (4) *Al.* putares.
EX EDIT. P. NICOL. (a) In Catena Græcorum PP. ut supra. (b) Hom. 14. in Matth. (c) Id est Severus in Catena Græcorum PP. (d) Hom. 14. in Matth. ut supra. (e) In Esaiam cap. 2. (f) Ut supra.

nostrorum. *Gregorius* in hom. (33. in Evang.) Tunc enim gressus nostros in viam pacis dirigimus quando per illud actionum iter pergitur in quo ab auctoris nostri gratia non discordemus. *Ambrosius* (tit. de proph. Zach. in med.) Simul (1) & illud adverte, quam paucis Elisabeth, quam multis Zacharias propheteret; & uterque sancto impletus Spiritu loquebatur; sed disciplina servatur, ut mulier discere magis quæ divina sunt studeat quam docere.

(oo) *Beda* (cap. 4. in fin.) Prædicator patientiæ futurus, ut liberius auditores suos à mundi illecebris erudiendo sustollat, primævam in desertis transigit vitam: unde dicitur: *Puer autem crescebat: Theophylactus* (parum à fine Com. in 1. cap. Lucæ.) Secundum corporalem ætatem: & confortabatur spiritu: simul enim cum corpore spirituale donum crescebat, & spiritus operationes in eo magis ac magis ostendebantur. *Origenes* (hom. 11. in Lucam.) Vel crescebat spiritu, nec in eadem permanebat mensura quæ cæperat; sed semper crescebat spiritus in eo, semper voluntas ejus ad meliora (2) tendens habebat profectus, & mens divini aliquid contemplabatur. Exercebat se memoria, ut plura in thesauro suo recondere. Ad dicit autem, *Et confortabatur*: infirma enim est

(1) *Al.* Similiter & illud. (2) *Al.* se tendens.

CAPUT II.

(a) **F**actum est autem in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto ut describeretur univèrsus orbis. Hæc descriptio prima facta est à præside Syriæ Cyrino. Et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem. Ascendit autem & Joseph à Galilæa de civitate Nazareth in Judæam civitatem David, quæ vocatur Bethlechem, eo quod esset de domo, & familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.

(b) Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret: & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio, quia non erat eis locus in diverforio.

(c) Et pastores erant in regione eadem, vigilantes, & custodientes vigiliis noctis super gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos; & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David. Et hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio.

(d) Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis:

(e) Et factum est ut discesserunt ab eis Angeli in cælum, pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlechem, & videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis. Et venerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in præsepio. Videntes autem cognoverunt de verbo quod dictum erat illis de puero hoc. Et omnes qui audierunt mirati sunt, & de his quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Et reversi sunt pastores, glorificantes, & laudantes Deum in omnibus quæ audierant, & viderant; sicut dictum est ad illos.

Et

CAPUT II.

(f) Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus: quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur.

(g) Et postquam impleti sunt dies purificationis ejus secundum legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, ut sifterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur: & ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

(h) Et ecce homo erat in Hierusalem cui nomen Simeon; & homo iste justus, & timoratus expectans consolationem Israel, & Spiritus Sanctus erat in eo. Et responsum acceperat à Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, & ipse accepit eum in ulnas suas.

(i) Et benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutarem tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum: lumen ad revelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

(k) Et erant pater ejus, & mater ejus mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur: & tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

(l) Et erat Anna prophetissa filia Phanneel de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua; & hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo, jejuniis, & obsecrationibus serviens nocte ac die. Et hæc ipsa hora superveniens confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel.

(m) Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth. Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes ejus per omnes annos in Hierusalem in die solemnæ paschæ.

(n) Et cum factus esset annorum duodecim: ascendit illis in Hierosolimam, secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Hierusalem, & non cognoverunt parentes ejus. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos. Et non inveniētes eum regressi sunt in Hierusalem, requirentes eum. Et factum est post triduum, invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes qui eum audiebant super prudentiam, & responsis ejus. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili: quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos.

(o) Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc conferens in corde suo. Et Jesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.

(a) **B**eda (Lucæ 2. in prin. illius.) Nasciturus in carne Dei Filius, sicut de virgine natus virginitatis sibi decus ostendit esse gratissimum; ita pacatissimo tempore sæculi procreatur, quia pacem querere docuit, & pacis sectatores invitere dignatur. Nullum autem potuit magis esse pacis indicium quam una totum orbem descriptione concludi; cujus moderator Augustus, tanta duodecim annis circa tempus dominicæ nativitatæ pace regnavit ut bellis toto orbe sopitis, Prophetæ præfagium ad litteram videatur implese: unde dicitur: *Factum est autem in diebus illis, exiit*

S. Th. Oper. Tom. IX.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Vel Metaphrastes, & Alexander Monachus in Catena Græcorum PP.

edictum à Cæsare Augusto ut describeretur univèrsus orbis. *Græcus.* (a) Tunc etiam nascitur Christus cum Principes Judæorum desererant, & ad Romanos Principes translatus erat imperium, quibus, Judæi tributa solvebant; & sic impletur prophetia prædicans, non desicere Ducem, de Juda, nec Principem de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est: Gen. 49. Jam vero Cæsare Augusto quadagesimum secundum annum imperii peragente, exiit ab eo edictum totum orbem conscribi ad tributa solvenda; quod cuidam Syriæ Cæsar commiserat, quem Judææ, & Syriæ præsidem statuit;

H

un-